

Ks. mgr lic. Piotr Sierzchula

Kościół katolicki wobec marksizmu
w okresie międzywojennym (1918-1939)
w świetle nauczania kardynała Augusta Hlonda.

Studium historyczno-społeczne.

Streszczenie pracy doktorskiej

Kardynał August Hlond od samego początku swojej działalności duszpasterskiej i społecznej był przekonany, że jednym z głównych zadań Kościoła katolickiego jest ochrona ludzi przed złem. Zła upatrywał m.in. w ideologiach totalitarnych, szczególnie zagrożenie widział zaś w marksizmie. Temat ten podejmował przy wielu okazjach. Pojawia się on w jego homiliach, listach czy różnego rodzaju przemówieniach publicznych. Aktywność prymasa Polski w tej przestrzeni, oparta była na nauczaniu Stolicy Apostolskiej. Pomogła ona uwrażliwić Polaków na niebezpieczeństwa związane z marksizmem oraz pozwoliła na podjęcie z nim walki, zarówno w okresie międzywojennym, jak i w późniejszym.

Praca doktorska pt. „Kościół katolicki wobec marksizmu w okresie międzywojennym (1918-1939) w świetle nauczania kardynała Augusta Hlonda. Studium historyczno-społeczne” składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich podjęta została tematyka ideologii marksistowskiej, ze szczególnym uwzględnieniem jej antropologii. Marksizm należy do zagadnień złożonych, dlatego ważne jest uwzględnienie jego historii oraz osób, mających istotny wpływ na jego powstanie i rozwój - Karola Marksa, Fryderyka Engelsa, Lenina czy Stalina. Każdy z nich wniósł swój wkład w rozwój poszczególnych składowych marksizmu, takich jak np. materializm. Mówiąc zatem o marksizmie, mówimy także o leninizmie czy komunizmie. Ideologia ta na przestrzeni lat w swoich założeniach przeciwstawiała się pojęciu człowieka funkcjonującym w chrześcijaństwie. Elementem sporu było m.in. chrześcijańskie personalistyczne podejście do człowieka, będące w opozycji wobec marksistowskiego kolektywizmu. Wszelkie inicjatywy podejmowane w marksizmie

miały służyć alienacji osoby ludzkiej, tak by odciągnąć ją od Kościoła. W tym celu posługiwano się ateizmem i laicyzacją, nieodzownymi elementami walki z Bogiem.

Drugi rozdział omawia stosunek Stolicy Apostolskiej do komunizmu i faszyzmu. Obie te ideologie stanowiły w okresie międzywojennym poważne zagrożenie dla osiągniętego po I wojnie światowej pokoju oraz dla społecznego, indywidualnego i religijnego rozwoju człowieka. Kościół katolicki był jednym z głównych krytyków tych nurtów ideologicznych. Przeciwstawiał się im m.in. za pomocą encyklik, przemówień czy listów pasterskich. Jeśli chodzi o marksizm, takim przykładem jest niewątpliwie encyklika papieża Piusa XI *Divini Redemptoris*, wyliczająca jego błędy i wskazująca drogę do ich przewyciężenia.

Trzeci rozdział przedstawia kształt relacji pomiędzy Kościołem katolickim, a państwem polskim w okresie międzywojennym. Były to relacje często dość skomplikowane, naznaczone śladami zaborów, wojny i bieżącej polityki. Kościół w II Rzeczypospolitej, widząc zagrożenie ze strony marksizmu, starał się wpływać na kształt stanowiącego prawa, m.in. poprzez konkordat. W tym celu przeciwstawiał się laicyzacji, będącej jednym z elementów tej ideologii. Jedną z przestrzeni walki była rodzina, która - ze względu na rolę w społeczeństwie - znajdowała się w kręgu zainteresowania marksistów. Kościół zabiegał zatem o poszanowanie sakramentalności związku małżeńskiego, przeciwstawiał się związkom cywilnym czy nawoływał do chrześcijańskiego wychowania dzieci i młodzieży.

W czwartym rozdziale przedstawiona została sylwetka Augusta Hlonda. W jego życiorysie zwrócono uwagę nie tylko na lata, w których pełnił posługę kardynała i prymasa Polski, ale także na lata wcześniejsze. Ponieważ był człowiekiem ukształtowanym przez czas spędzony w domu rodzinnym oraz na placówkach salezjańskich, mógł tym skuteczniej przeciwstawić się ideologii marksistowskiej obecnej w II Rzeczypospolitej. Czynił to m.in. poprzez nauczanie, w którym głosił poglądy odmienne od tych obecnych w marksizmie. Starał się podejmować szereg inicjatyw duszpasterskich i społecznych, które angażowały ludzi w życie Kościoła i zniechęcały ich do marksizmu. Wśród nich można wymienić Akcję Katolicką, rozwój prasy religijnej, ożywianie kultu maryjnego i eucharystycznego czy popularyzowanie nauki papieskiej.

Ostatni rozdział opisuje postawę Kościoła katolickiego w obliczu zagrożeń ideologii marksistowskiej. Kościół katolicki nie tylko przeciwstawiał się marksizmowi, ale także proponował konkretne rozwiązania mające przeciwdziałać jego rozwojowi. Jednym z nich była idea budowy Królestwa Chrystusowego. August Hlond oparł ją na encyklice Piusa XI *Quas Primas*. Na jej podstawie proponował osobom duchownym i świeckim budowę państwa na założeniach chrześcijańskich. Szczególne miejsce przypadło laikatowi. Prymas Polski zachęcał go do wzięcia aktywnego udziału w życiu Kościoła, np. poprzez pracę w parafiach. Jednocześnie August Hlond pobudzał duchowieństwo do odczytania na nowo swego miejsca w życiu Kościoła i państwa. Polegać ono miało przede wszystkim na rozwijaniu własnego życia duchowego i wzięciu w obronę życia rodzinnego.